

มาตรการแก้ต้นฉบับวรรณกรรมแปลกันเถิด (๖)

วัลยา วิวัฒน์ศร

พิมพ์ครั้งแรก มติชนสุดสัปดาห์ (บทความพิเศษ โดยวัลยา วิวัฒน์ศร) ฉบับประจำวันที่ ๓๑ มีนาคม - ๖ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๒๘๕

ในบทความตอนที่ ๖ นี้ ผู้เขียนจะขยายความเรื่องหูปีศาจ ซึ่งได้กล่าวถึงลอยๆ ในบทความตอนที่ ๑ ในการสื่อสารทั่วไป ของเรารับฟังเสียง หากผู้พูดอยู่ตรงหน้าเรา ได้ตอบกันได้ การสื่อสารก็จะเป็นไปอย่างราบรื่น ตามทวนคำที่ได้ยินเสียงไม่ซัดได้จนเข้าใจตรงกันทั้งสองฝ่าย

นี่ยังไม่ใช่เรื่องราวของหูปีศาจ

เมื่อเราฟังวิทยุ ฟังโทรทัศน์ ผู้อ่านข่าวอ่านภาษาไทยซัดถ้อยซัดคำ แต่ลงน้ำหนักเสียงเสมอกันทุกคำไม่มีเสียงหนักเสียงเบาอันเป็นลักษณะเสียงในภาษาไทย หูของเราก็เริ่มกระตุก

แล้วเราก็เริ่มไม่มีความสุข เพราะไม่รู้จะทำอย่างไร เนื่องจากกรมประชาสัมพันธ์ หน่วยงานของรัฐเป็นผู้วางกฎเกณฑ์นี้ ผู้อ่านข่าวที่จะสอบผ่านได้รับประกาศนียบัตร จะต้องอ่านอย่างนี้

อ่านลงน้ำหนักเสียงหนักเสมอกันทุกพยางค์ทุกคำ! เหมือนภาษาหุ่นยนต์

โอ๊ย! ปวดหู!

คำในภาษาไทยมีเสียงหนักเสียงเบา อันเกิดจากครุลหุ

ครุ เป็นพยางค์หรือหน่วยเสียงที่มีเสียงหนัก เนื่องจากประกอบด้วยสระเสียงยาว เช่น ตา ขา ขาด ชิด หรือประกอบด้วยสระเสียงสั้นที่มีตัวสะกด เช่น กก พัด

ลหุ เป็นพยางค์หรือหน่วยเสียงที่มีเสียงเบา เนื่องจากประกอบด้วยสระเสียงสั้นที่ไม่มีตัวสะกด เช่น จะ มิ ฤ

ครุลหุในแต่ละคำทำให้ออกเสียงหนักเบาตามครุลหุ นั่น เช่น คำว่า พระพุทธรูป มี ๔ พยางค์ ออกเสียงเบา-หนัก-เบา-หนัก สลับกัน ฟังแล้วรื่นหู หากออกเสียงพยางค์ทั้งสี่หนักเสมอกันหนัก-หนัก-หนัก-หนัก ก็จะไม่กลายเป็น พระ-พุท-ธะ-รูป ได้ยินแล้วหนักอกหนักใจไปหมด

ในแง่ของการฟังการได้ยินจากวิทยุโทรทัศน์ หูปีศาจเริ่มทำให้ผู้ฟังไม่มีความสุขแล้ว

ในแง่ของการแปล หูปีศาจเริ่มบทบาทตั้งแต่อ่านต้นฉบับภาษาเดิม

เสียงอันเกิดจากเสียงพยัญชนะ เสียงสระ การทอดเสียงขึ้นสูงนิดๆ หน้าเครื่องหมายจุลภาคหรือคอมม่า และหยุดเพียงนิดเดียวก่อนอ่านต่อ การหยุดนิดหนึ่งหลังเครื่องหมายอัฒภาคหรือเซมิคอลตอน และหยุดอีกนิดหนึ่งหลังเครื่องหมายมหัพภาคหรือฟูลสตอป

เสียง การทอดเสียงและการหยุดเหล่านี้กำหนด 'เสียงดนตรี' ในแต่ละประโยค

ผู้แปลฟังอ่านออกเสียงต่างๆ ค่อยๆ หรือในใจตามกฎเกณฑ์การออกเสียงและวิธีอ่านของต้นฉบับภาษาเดิม เพื่อฟังเสียงต้นฉบับว่าแต่ละช่วง แต่ละสถานการณ์สื่ออารมณ์ใด ผู้ประพันธ์มีเจตนาใดจึงเขียนให้อ่านได้อ่อนหวานนุ่มนวล หรือโกรธเกรี้ยวโกรธแค้น หรือตะกุกตะกักชวนอึดอัด ฯลฯ

แล้วผู้แปลก็คิดหาคำในภาษาไทย รวมทั้งคำนึงถึงการเข้ารูปประโยค วางตำแหน่งคำให้เหมาะเพื่อที่จะสื่ออารมณ์เดียวกันให้ได้ เสียงในภาษาไทยที่ผู้อ่านจะได้ยินขณะอ่านจึงจะสร้างอรรถรสเดียวกัน

ผู้แปลและบรรณาธิการต้นฉบับแปลเพียงมีหูปีศาจเหมือนดั่งที่นักประพันธ์มี บัลซัค ‘จักรพรรดินักเขียน’ ฝรั่งเศส เจ้าของประโยคหังการ “สิ่งที่ไปเสียนมีอาจพิชิตด้วยกระบี่ ข้าจักทำให้ลู่ล่งด้วยปากกา” กล่าวผ่านตัวละครถึงพลังรับรู้ของเขายามอ่านหนังสือว่า

ขณะอ่านประวัติศาสตร์ว่าด้วยสงครามออสเตรียลิทซ์ ฉันเห็นเหตุการณ์ต่างๆ โดยละเอียดกระสุนปืนใหญ่ ที่แหวกอากาศออกไป เสียงทหารร้องลั่นอยู่ในแก้วหูและทำให้ฉันรู้สึกปั่นป่วนอยู่ในช่องท้อง ฉันได้กลิ่นดินปืน ได้ยินเสียงม้าเสียงคน ฉันเห็นทุ่งกว้างอันเป็นสนามรบของชนสองชาติถืออาวุธราวกับว่าฉันยืนอยู่บนเนินสูงซึ่งคง ภาพที่ฉันเห็นนั้นช่างน่าสยดสยองมีต่างจากวันโลกาวินาศ

ในย่อหน้าข้างต้นนี้ ตัวละคร ‘ฉัน’ เห็น ได้ยิน รู้สึก และได้กลิ่นขณะอ่าน โดยปกตินักประพันธ์มีพลังรับรู้มากกว่าบุคคลทั่วไป จึงทำงานสร้างสรรค์ได้ ผู้แปลทำงานสร้างสรรค์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ แปลหรือถ่ายทอดความหมายและวรรณศิลป์ของผู้ประพันธ์ให้ถึงระดับการสร้างสรรค์ของเขา

ผู้แปลจึงต้องมีพลังรับรู้มากกว่าบุคคลทั่วไปเช่นกัน และเก่งภาษาแม่ของตน (ทั้งสองอย่างนี้ฝึกฝนได้ เป็นพรแสวงได้) จึงจะถ่ายทอดสิ่งที่ตนรับรู้จากวรรณกรรมภาษาเดิมออกมาได้ครบถ้วน

หากพลังรับรู้ของผู้แปลยังอ่อนด้อย ยังไม่สมบูรณ์ เพราะ ‘ชั่วโมงบิน’ ยังไม่มากพอ ก็ต้องมีบรรณาธิการ มาช่วยแก้ไขปรับปรุง

ตามมาตรฐานสากล บรรณาธิการต้นฉบับแปลมาจากนักแปลอาวุโส ไม่ใช่อาวุโสที่อายุ แต่อาวุโสเพราะแปลงานมามาก ได้เรียนรู้ ได้แก้ปัญหาขณะแปลสั่งสมประสบการณ์ มาเพียงพอที่จะเป็นที่เล็งผู้แปลหน้าใหม่

เขียนเลยเรื่องหูปีศาจไปแล้ว จึงขอย้อนกลับมาอีกครั้งว่า เสียงในภาษาเป็นสิ่งสำคัญ ช่วยสร้างภาพพจน์และเป็นบ่อเกิดของอรรถรส ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ในตำรา “การแปลวรรณกรรม” บทที่ ๔ ข้อ ๔.๒.๑ ว่าด้วย เสียงในภาษา ขอต่อด้วยเรื่องการแปลประโยคกรรมวาจก

คุณวันฉวี วังศานิช ผู้เข้ารับการอบรมบรรณาธิการต้นฉบับ วรรณกรรมแปลรุ่นที่ ๑ เสนอรายงานเรื่องการถ่ายทอดโครงสร้างประโยคแบบกรรมวาจก (passive voice) ซึ่งผู้เขียนขอนำมาเรียบเรียงใหม่และเพิ่มตัวอย่าง ดังนี้

ภาษาไทยใช้ประโยคที่มีโครงสร้างแบบกรรมวาจกไม่บ่อยนักและมีข้อจำกัดมากกว่าภาษาต่างประเทศ หลายภาษา ประโยคภาษาไทยที่แปลจากภาษาต่างประเทศแบบคำต่อคำและยังใช้โครงสร้างของภาษาดั้งเดิมอาจ ฟังดูไม่เป็นธรรมชาติและเย็นเขื่อเกินไป

ที่กล่าวว่าเราใช้ประโยคกรรมวาจกไม่บ่อยนัก เพราะเรานิยมใช้ตามสถานการณ์ว่าเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ หรือไม่พึงประสงค์ คำช่วยที่ใช้ก็ต่างกันไป

คำว่า ถูก หรือ โดน ใช้กับสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ เช่น
เขาถูก/โดนกล่าวหาว่าโกหก
น้องผมถูก/โดนเกณฑ์ทหาร
หล่อนถูก/โดนใส่ความ

คำว่า ได้รับ ใช้กับสิ่งที่พึงประสงค์ เช่น
เขาได้รับเชิญให้ไปร่วมงานแต่งงาน

หล่อนได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี

การเลือกใช้คำช่วยเหลือเหล่านี้จึงเป็นการแสดงความรู้สึกของผู้พูดถึงสถานการณ์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดีว่ามีความรู้สึกยินดี พอใจ หรือไม่เต็มใจ

เราใช้ประโยคกรรมวาจกไม่บ่อยนัก เพราะเราขังอาจละคำช่วย “ถูก” โดยไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนหรือเกิดความเข้าใจผิด เช่น

บ้านยังไม่ทาสี

หนังสือวางไว้บนโต๊ะ

นวนิยายเรื่องนี้แบ่งเป็นสามตอน

พระอุโบสถนี้สร้างในสมัยรัชกาลที่หนึ่ง ผนังด้านนอกเขียนลายรดน้ำ

ตำราเล่มนี้เขียนด้วยภาษาต่างๆ

ร้านนั้นเขาจัดเข้าที่

จะเห็นได้ว่าเมื่อละคำช่วย “ถูก” ประโยคก็กระชับขึ้น

ต่อไปเป็นตัวอย่างการแปลคำต่อคำและใช้โครงสร้างภาษาด้นฉบับ (ซึ่งไม่พึงกระทำ)

เขาถูกตีโดยพ่อ

ผมถูกชน โดยรถคันนั้น

ควรย้ายตำแหน่งผู้กระทำกริยามาไว้หน้าคำกริยานั้นๆ

เขาถูกพ่อตี

ผมถูกรถคันนั้นชน

ภาษาต่างประเทศมักใช้โครงสร้างประโยคแบบกรรมวาจกในการสร้างประโยคที่ไม่กล่าวถึงผู้กระทำ โดยเฉพาะการคาดการณ์ หรือสิ่งที่นำมาเล่าต่ออีกที ในการถ่ายทอดเป็นภาษาไทยเราอาจใช้โครงสร้างประโยคที่ไม่กล่าวถึงประธาน โดยละเอาไว้ได้ โดยใช้คำเริ่มต้นประโยค เช่น เชื่อกันว่า คาดว่า ซึ่งฟังดูเป็นธรรมชาติมากกว่าการใช้คำช่วย ถูก

หุ้่นถูกคาดว่า จะขึ้นปีนี้ หรือ หุ้่นคาดว่า จะขึ้นปีนี้

แก้เป็น คาดกันว่าปีนี้หุ้่นจะขึ้น

การรับประทานอาหารเสริมถูกเชื่อว่าดีต่อสุขภาพ

แก้เป็น เชื่อกันว่าการรับประทานอาหารเสริมดีต่อสุขภาพ

การแปลโดยเก็บประธานของประโยคภาษาต่างประเทศที่มีโครงสร้างแบบกรรมวาจกบางครั้งทำให้ไม่สละสลวย จึงควรหลีกเลี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าประธานในภาษานั้นเป็นประธานที่ไม่มีตัวตนแต่จำเป็นต้องมีไว้เพื่อความถูกต้องทางไวยากรณ์ ในภาษาไทย เราตัดประธานที่ไม่มีตัวตนนั้นๆ ออกได้ เช่น

มันถูกพูดว่าเขาจะไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้ (It is said that...)

ควรใช้ว่า ว่ากันว่าเขาจะมีลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้

ฉบับต่อไปจะพูดถึงการแปลคำวิเศษณ์